

מבט על, גיליון 1161, 15 באפריל 2019

## הבחירות המקומיות בטורקיה: מה גודל המפלגה של מפלגת הצדק והפיתוח?

יניב אברהם וגליה לינדנשטראוס

תוצאות הבחירות המקומיות שנערכו בטורקיה ב-31 במארס היוו מכה פוליטית עבור מפלגת הצדק והפיתוח, אותה מוביל מאז הקמתה הנשיא רג'פ טאיפ ארדואן. הגם שלתוצאות הבחירות אין השפעה ישירה על הנשיא ארדואן או על הרוב של מפלגתו בפרלמנט, מדפוס ההצבעה עולה כי חלק מהציבור "העניש" את מפלגת הצדק והפיתוח על ההידרדרות במצבה הכלכלי של טורקיה. מפלגת הצדק והפיתוח היא עדיין המפלגה הפופולרית ביותר, אך הפסדיה בערי הדגל, דוגמת איסטנבול, אנקרה ואנטליה, מרמזים על חולשות במידת ההשפעה שלה על חלקים בציבור. עם זאת, בעבר הוכחה לא פעם היכולת של המפלגה להחזיר לעצמה תמיכה מספקת בסבבי בחירות עוקבים, ויש לה זמן לתיקון יסודי משום שהבחירות הכלליות הבאות והבחירות לנשיאות צפויות להתקיים רק ב-2023 (שתהיה גם שנת ה-100 לכינון טורקיה המודרנית).

תוצאות הבחירות המקומיות שנערכו בטורקיה ב-31 במארס היוו מכה פוליטית עבור מפלגת הצדק והפיתוח, אותה מוביל מאז הקמתה הנשיא רג'פ טאיפ ארדואן. הצלחת מועמד האופוזיציה לגבור על מועמד מפלגת הצדק והפיתוח באנקרה, ודרישתה של מפלגת הצדק והפיתוח לספירה חוזרת נרחבת באיסטנבול כדי לאתגר את הצלחת מועמד האופוזיציה בעיר ואף קריאות לסבב בחירות חוזר הם אינדיקציות בולטות למכה זו. טורי דעה בתקשורת הפרו-ממשלתית אף העלו טענות בדבר "ניסיון הפיכה בקלפי" נגד מפלגת הצדק והפיתוח, כהמשך ישיר לניסיון ההפיכה הכושל של ה-15 ביולי 2016 וארדואן האשים שגורמי פשע מאורגן עמדו מאחורי הצלחת מועמד האופוזיציה באיסטנבול.

מניתוח התוצאות עולה תמונה מעורבת עבור מפלגת הצדק והפיתוח. מחד גיסא, נראה שבסיס הבוחרים המסורתי של המפלגה לא התערער והיא עדיין המפלגה הפופולרית ביותר (כ-44 אחוזים מהקולות, כשני אחוזים יותר ממה שקיבלה בבחירות הכלליות שנערכו ב-2018). מאידך גיסא, הפסדיה בערי הדגל, דוגמת איסטנבול, אנקרה ואנטליה, מרמזים על חולשות במידת ההשפעה שלה על חלקים בציבור. חלה ירידה במספר המחוזות בהם זכתה המפלגה ברמה הארצית (39 מחוזות בהשוואה ל-48 בהם זכתה בבחירות שנערכו בשנת 2014). מעבר לכך, על אף ריכוזיות שיטת השלטון הנשיאותית בטורקיה והניסיון שכבר החל לצמצם את מידת ההשפעה של ראשי הערים מהאופוזיציה, כישלונה של מפלגת הצדק והפיתוח באיסטנבול ובאנקרה הוא לא רק סימבולי אלא גם מהותי. אנקרה, שבה מרוכזים כל מוסדות השלטון, היא מרכז כוח שלטוני, ואילו איסטנבול, שבה זכה מועמד האופוזיציה אקרים אימאמולו ממפלגת העם הרפובליקאית (ה-CHP), היא המנוע הכלכלי והתעשייתי החשוב ביותר בטורקיה. בהקשר הזה, יש לציין כי ה-CHP גברה על מפלגת השלטון ב-21 מחוזות מתוך 81, המספקים כ-60 אחוזים מהתמ"ג הטורקי ואמורה על פי התוצאות לנהל ברמה המוניציפלית כמחצית מאוכלוסיית טורקיה.

הגם שלתוצאות הבחירות אין השפעה ישירה על הנשיא ארדואן או על הרוב של מפלגתו בפרלמנט, מדפוסי ההצבעה עולה כי חלק מהציבור "העניש" את מפלגת הצדק והפיתוח על ההידרדרות במצבה הכלכלי של טורקיה. ההנחיה להעמיד לרשות הציבור בערים הגדולות דוכני מזון וירקות במחירים מוזלים כדי להפחית את מידת התסיסה לנוכח שברירות הכלכלה, ייתכן שדווקא גרמה לממשלה להיתפס כעוד פחות שולטת במתרחש בשווקים.

תוצאות הבחירות מעלות ספקות אשר למידת ההצלחה של החברה הגושית הטקטית של מפלגת הצדק והפיתוח עם הכוחות הלאומניים, בראשם מפלגת הפעולה הלאומית (MHP). ברית זו סייעה ללאומנים בבחירות הכלליות שהתקיימו ביוני 2018 וחזקה את מעמדם בפרלמנט. "הברית העממית" של שתי המפלגות יצרה הישג משמעותי מול מפלגות האופוזיציה במישור הארצי (כ-52 אחוזים לעומת כ-38 אחוזים), אך התבררה במקרה הזה כחסרת תועלת לנוכח איבוד השליטה של מפלגת הצדק והפיתוח בערי הדגל המרכזיות. יתרה מזו, מפלגת הצדק והפיתוח אף איבדה שבעה מחוזות לבעלת בריתה הלאומנית. הברית עם הלאומנים הניעה את הנשיא ארדואן לנהל קמפיין בחירות אגרסיבי, שבמהלכו הוצגו ראשי מפלגות האופוזיציה ובייחוד המפלגה הפרו-כורדית ה-HDP כ"בוגדים" ו"תומכי טרור", המשמשים כזרוע ביצועית של כוחות זרים הפועלים נגד טורקיה.

מנגד, קמפיין הבחירות של האופוזיציה התמקד במסרים נגד מהלכי הפילוג של ארדואן ובדרכים לשיקום מצבה של הכלכלה הטורקית, לצמצום האבטלה הגבוהה בקרב צעירים ולהורדת מחירי הירקות והפירות שזינקו לשיא חדש מאז חודש פברואר 2019. הישגיה של ברית האופוזיציה הטיבו בעיקר עם ה-CHP שזכתה לשליטה בבירה אנקרה לאחר 25 שנה וברוב המחוזות ברצועת החוף הדרומית של טורקיה, המהווה צומת תיירותית חשובה. יתר על כן, הברית הזו גרפה הישגים דרמטיים בעיקר באיסטנבול, שבה חיים מיליוני מצביעים כורדים. וזאת, על אף הפערים האידיאולוגיים בין המפלגות שהקימו אותה (שמאל חילוני, ימין לאומני ומפלגה המייצגת את הקול הכורדי). נראה כי הסלידה מארדואן ורדיפת ראשי המפלגה הפרו-כורדית על ידי הממשלה בשנים האחרונות הכריעו את הכף לטובת האופוזיציה באיסטנבול.

קרוב לוודאי כי בהמשך לרטוריקה שהשמיע במהלך קמפיין הבחירות, הנשיא ארדואן ימשיך לנסות להסיט את הקשב הציבורי והתקשורתי לאיומים על טורקיה מבית ומחוץ. זאת, על מנת למזער את דימוי הכישלון של מפלגתו. קריאות לכבד את תוצאות הבחירות, שהושמעו מכיוון וושינגטון ובריסל, כבר זכו לגינויים מצד אנקרה. לנוכח עומק המשבר בין טורקיה לארצות הברית ובין טורקיה לאיחוד האירופי, ספק אם התבטאויות אלו מכיוון שני הצדדים יחוללו שינוי של ממש ביחסים. עם זאת הדיון הראשוני בתוצאות הבחירות משקף שיח אופטימי יותר במערב לגבי המגמות האוטוריטריות בטורקיה וכיבוד רצון הבוחרים. אם אכן רצון הבוחרים יכובד בסופו של דבר גם באיסטנבול, אפשר שזה יקרין במידת מה בחיוב על תדמיתה של טורקיה במערב.

בעוד שבהסתכלות היסטורית זכתה מפלגת הצדק והפיתוח לניצחונות מרובים בקלפי, הרי שהיו גם מערכות בחירות בהן היא הצליחה פחות - כך למשל, תוצאות הבחירות המקומיות שנערכו ב-2009 היוו נסיגה לעומת תוצאות הבחירות הכלליות של 2007, וכן תוצאות בחירות יוני 2015, שבהן איבדה מפלגת הצדק והפיתוח את הרוב בפרלמנט הביאו את ארדואן להכריז על בחירות בזק בנובמבר 2015. גם במשאל העם שנערך ב-2017 על שינוי החוקה ומעבר לשיטת ממשל

נשיאותית, אמנם מפלגת הצדק והפיתוח הצליחה להעביר את השינויים, אך באנקרה ובאיסטנבול הצביעו נגדם. המשותף לכל המקרים האלו היה היכולת של מפלגת הצדק והפיתוח להחזיר לעצמה תמיכה מספקת בסבב הבחירות הבא. הקריאות משורות מפלגת הצדק והפיתוח לעריכה חוזרת של הבחירות באיסטנבול מזכירה למעשה את אופן התנהלותו של ארדואן ביוני 2015. בכל מקרה, תהיה אשר תהיה התוצאה הסופית בבחירות המקומיות, יש למפלגת הצדק והפיתוח זמן לתיקון יסודי משום שהבחירות הכלליות הבאות והבחירות לנשיאות צפויות להתקיים רק ב-2023 (שתהיה גם שנת ה-100 לכינון טורקיה המודרנית).

חילופי מהלומות רטוריים מכיוון ארדואן ותגובות ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו (ואף בנו), היו גם הם חלק מקמפיין הבחירות המקומיות בטורקיה והבחירות הכלליות בישראל. חילופי המהלומות הרטוריים אינם ייחודים לתקופת בחירות בטורקיה (אם כי הם נוטים להתעצם לקראתן) וארדואן פועל באופן הזה גם נגד שחקנים אחרים במערכת הבינלאומית. נראה שבמקרה הנוכחי, שני הצדדים מצאו בהם תועלת מסוימת לקמפיין שלהם. לאור היעדר השגרירים והקונסולים בשתי המדינות מאז מאי 2018, היכולת ללוות את הרטוריקה בצעדים דיפלומטיים נוספים הייתה מוגבלת משום שעדיין נראה ששני הצדדים אינם מעוניינים להגיע לכדי ניתוק היחסים.

\*\*\* **יניב אברהם** הוא חוקר טורקיה, לשעבר במרכז למחקר מדיני במשרד החוץ; גליה **לינדנשטראוס** היא עמיתת מחקר בכירה במכון למחקרי ביטחון לאומי.